ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

Илмий-инновацион журнал

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo'yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2026 / № 2,1

Termiz – 2026

Muassis:
Termiz davlat universiteti

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020 yil 19 oktyabrda 1122 raqami bilan ro'yxatga olingan. Matnlarda foydalanilgan misol, ko'chirma va ma'lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko'chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 15.06.2026
Qog'oz bichimi: 70x85
Bosma tabog'i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog'ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri, Barkamol avlod ko'chasi, 43-uy

Tahririyat manzili:
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko'chasi, 43.
Telefon: +998990 377 77 23,
+99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz
Rasmiy sayt:
https://journaltersu.uz

BOSH MUHARRIR:
Abduqodir TOSHQULOV,
iqtisodiyot fanlari doktori, professor

TAHRIR HAY'ATI:

Bekpo'lat Umurqulov, filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o'rinbosari)
Shoxista Maxmaraimova, filologiya fanlari doktori, professor (mas'ul muharrir)
O'ral Xoliyorov, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Olmos Ulviy Binnatova, f.f.d., professor (Ozarbayjon)
Karl Rayxl, f.f.d., professor (Germaniya)
Vali Savash yelok, f.f.d., professor (Turkiya)
Dorota Silviya, f.f.f.d. (PhD), dotsent (Polsha)
Zabita Mahammad qizi Teymurlu, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent (Ozarbayjon)
Tarana Imomverdi qizi Xojieva, filologiya fanlari doktori, professor (Ozarbayjon),
Muslihiddin Muhiddinov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Ibodulla Mirzayev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Abdi Mamatov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Suyun Karimov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Muhammadxon Hakimov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Nafas Shodmonov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Dilmurod Quronov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Murodqosim Abdiyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Baxtiyor Mengliyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Normat Y o'ldoshev, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Baxtiyor Xolmuxamedov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Bobonazar Murtazayev, f.f.n., dotsent (O'zbekiston)
Asqar Eshmo'minov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Obidjon Shofiyev, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Zafar Umurqulov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Nurali Amonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Hakim Ahmedov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdulla Xudoyqulov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Ahad Shukurov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Eshnazar Jabborov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdumurod Arslonov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sirojiddin Turdimurodov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Umida Raximova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Gulchehra Begmatova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Nargis Qurbonazarova, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Muyassar Xolova, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Shoira Omonturdiyeva, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sherzod Turdiqulov, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Alibek Omonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Humayun Nadim Muhammad, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)

Texnik muharrir: Bahodir To'raliyev

Учредитель:
Термезский государственный университет

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 15.06.2026
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать. Офсетная бумага
Тираж: 100. Цена договорная
Заказ: 155

Печатано в «Типографии ТерГУ»
ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

Адрес редакции:
190111, г.Термез, ул. Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998990 377 77 23, +99895 986 07 77

E-mail: philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт: https://journaltersu.uz

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Абдукадир ТАШКУЛОВ,
доктор экономических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Бекпулат Умуркулов, доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)
Шохиста Махмараимова, доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)
Урал Холияров, ф.ф.ф.д. (. PhD), доцент (Узбекистан)
Олмос Улвий Биннатова, д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Карл Райхл, д.ф.н., профессор (Германия)
Вали Саваш Елок, д.ф.н., профессор (Турция)
Дорота Сильвия, PhD, доцент (Польша)
Забита Магомед кызы Теймурлу, доктор философии по филологии, доцент (Азербайджан)
Тарана Имамверди гызы Хаджиева, доктор наук, профессор (Азербайджан)
Муслихиддин Мухиддинов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Ибодулла Мирзаев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Абди Маматов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Суюн Каримов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мухаммадхон Хакимов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нафас Шодмонов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дилмурод Куронов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мурадкасим Абдиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Бахтиёр Менглиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нормат Юлдашев, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бахтиёр Холмухамедов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бобоназар Муртазаев, к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Аскар Эшмуминов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Обиджон Шофиев, д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)
Зафар Умуркулов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Нурали Амонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хаким Ахмедов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдулла Худайкулов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Ахад Шукуров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Эшназар Джаббаров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдумурод Арслонов, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Сирожиддин Турдимуродов, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Умида Рахимова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Гульчехра Бегматова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Наргис Курбаназарова, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Муяссар Холова, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шаира Амонтурдиева, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шерзад Турдикулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Алибек Омонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хумаюн Надим Мухаммад, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)

Технический редактор: Баходир Туралиев

Institutor:
Termez State University

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President's Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 15.06.2026
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94. Offset printing.
Offset paper. Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155. Printed at the «Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43, Termez city.
Phone: +998990 377 77 23, +99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
https://journaltersu.uz

EDITOR IN-CHIEF:
Abdukodir TASHKULOV,
doctor of economic sciences, professor

EDITORIAL BOARD:

Bekpulat Umurkulov, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)
Shohista Makhmaraimova, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)
Ural Kholiyorov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Olmos Ulviy Binnatova, doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)
Karl Rayxl, doct.of philol. sciences, professor (Germany)
Vali Salvash Elok, doct. of philol. sciences, professor (Turkey)
Dorota Silvia, PhD, associate professor (Poland)
Zabita Magomed kyzy Teymurlu, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Azerbaijan)
Tarana Imamverdi gizi Khadzhieva, Doctor of Sciences, Professor (Azerbaijan)
Muslihiddin Mukhiddinov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Ibodulla Mirzaev, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Abdi Mmatov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Suyun Karimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muhammadkhon Khakimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Nafas Shodmonov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Dilmurod Kuronov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muradkasim Abdiyev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Mengliev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Normat Yuldashev, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Kholmukhamedov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bobonazar Murtazaev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Askar Eshmuminov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Obidjon Shofiev, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Zafar Umurkulov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Nurali Amonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Hakim Akhmedov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdulla Khudaykulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Ahad Shukurov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Eshnazar Jabbarov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdumurod Arslonov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Sirojiddin Turdimurodov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Umida Rakhimova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Gulchekhra Begmatova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Nargis Kurbanazarova, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Muyassar Kholova, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Shoira Omonturdiyeva, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Sherzod Turdikulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Alibek Omonturdiev, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Humayun Nadim Muhammad, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

МУНДАРИЖА

TILSHUNOSLIK

ULUQOV NOSIRJON MUHAMMADALIYEVICH,
SOLIXO'JAYEVA HAVASXON ZOKIRJANOVNA
O'zbek va turk bayramlarining leksik-semantik tasnifi hamda etnolingvistik, lingvokulturologik tahlili 7

МАХМАРАИМОВА ШОХИСТА ТУХТАШЕВНА
Биз нега сўкинамиз? (ёки ҳақоратнинг нейролингвистик табиати) 10

ALIMOVA ZARIFAXON VAXOBOVNA
Alisher Navoiyning "Saddi Iskandariy" dostonidagi fors-tojikcha gidronimlarning
semantik va funksional xususiyatlari 16

ASADOV TO'LQIN HAMROYEVICH,
MARDONOVA SARVINOZ ORIPOVNA
O'zbek tilshunosligida ravishga nisbat beriluvchi oraliq ma'no ifodali affikslar tadqiqi xususida 20

FAYZIYEVA XADICHA CHORIYEVNA
Surxondaryo o'zbek shevalarida bolalar o'yinlarining nomlari 24

BOTIROVA MAXLIYO
O'zbek tilida reklama matnlarining morfologik xususiyati 28

VAFOYEVA MUXAYYO YULDOSHEVNA
O'zbek lingvomadaniyatida «Intizorlik» frazeosemantik guruhi 33

RAXIMOVA UMIDA DJUMAYEVNA
Kasb ohangi nutqda qanday jaranglaydi? 37

SARBAROVA DILNOZA NOSIRJON QIZI,
BABAYEVA SURAYYO ERGASHOVNA,
JUMAYEVA ANORXOL CHAMAN QIZI
O'zbek tilshunosligida zamon kategoriyasining nazariy asoslari 39

TESHABOYEVA GULNOZA
O'zbek tilida "Qora" rangini ifodalovchi sifatlarda mazmuniy sinkretizm 42

SAMIYEVA SURAYYO ORIPOVNA
Evfememik vositalarning funksional uslubiy xususiyatlari 47

PO'LATXONOVA HILOLAXON SHUHRATXON QIZI
Neurolinguistic and linguocognitive features of speech manipulation in cyberspace 50

SOBIROVA FERUZA
Saylov targ'ibot diskursida pragmatik belgilar 54

QURBONOVA MUHARRAM JURABEKOVNA
Xurshid Davron she'riyatida murojaat gaplarning qo'llanilishi 58

ABDUG'ANIYEVA ZEBUNISO
Ilmiy diskursning institutsional-kommunikativ tabiati 61

BADALOVA MUAZZAM
Kibermuloqotda nutq aktlari va etik me'yorlar: ingliz va o'zbek tillari qiyosiy tahlili 65

ERGASHOVA YASMINA,
XOLNAZAROV UMID ERKINOVICH
Neologizmlar klassifikatsiyasi 67

МУНДАРИЖА

O‘ROZBOQOVA MAHLIYO IMOMNAZAR QIZI
Xalq og‘zaki ijodi namunalarida takrorlarning qo‘llanilishi 71

MURODQULOVA IRODA SHAROFIDDINOVNA
Dostonlarda ornitonimlarning majoziy ma’no ifodasi 74

NURMATOVA SABRINA JAXONGIR QIZI
«Devonu lug‘otit turk» va «Qutadg‘u bilig» asarlarida qora rangning qo‘llanilishi 78

OCHILOVA MUXLISA ABDURAXMON QIZI
Badiiy diskursda kinoya nutqiy aktining pragmatik xususiyatlari 81

РАХМАТУЛЛАЕВА БАРНО ЗАФАР КИЗИ
Экзотическая лексика как маркер культурной идентичности персонажей
(на материале романа Г. Яхиной «Зулейха открывает глаза») 85

RUSTAMOVA NIGORA RUSTAM QIZI
O‘zbek tilida duolar va olqishlarning lingvomadaniy talqini 89

ABDINAZAROVA GULISTON MUZAFFAR QIZI,
KHUJANOVA OZODA TOJIYEVNA
Conceptualization of love in uzbek and russian literary discourse:
a comparative cognitive-semantic and axiological analysis 93

O‘RMONOVA DURDONAXON TAVAKKALJON QIZI
Ingliz va o‘zbek tillarida “Tinchlik” konseptining o‘xshash va farqli jihatlari 97

ADABIYOTSHUNOSLIK

MUHIDDINOVA BADIA MUSLIHIDDINOVNA,
AXMEDOVA BAXTIGUL XAITMUROT QIZI
Qardosh xalqlar dostonlarida farzandsizlik motivi 101

RAXIMOVA NODIRA
Pastish, parodiya, travestiya, nazira va tatabbu’da intertekstual birliklarning
ifodalanish mexanizmlari va tipologik farqlari 104

MAMIROVA MAMLAKATXON ILHOMJON QIZI
Nasriy asarda ramziylik 111

КУЗИМУРОДОВА ЛОБАР МУРОТОВНА
Образ маленького человека в повести л.улицкой «Сонечка» 115

XOTIRA

Yuraklarda yashayotgan inson
Marhum tilshunos olim Ro‘ziqul Normurodovning
65-yillik porloq xotirasiga bag‘ishlanadi 119

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. 2026; 4
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

XALQ OG'ZAKI IJODI NAMUNALARIDA TAKRORLARNING QO'LLANILISHI

O'rozboqova Mahliyo Imomnazar qizi,
Farg'ona davlat universiteti magistranti

Ritorika va stilistika yo'nalishidagi tadqiqotlarda takror hodisasi sintaktik-stilistik vositalar tizimining muhim tarkibiy unsurlaridan biri sifatida e'tirof etiladi. Sintaktik-stilistik figuralarning turli ko'rinishlarini maxsus o'rganishga bag'ishlangan ilmiy izlanishlar mavjud bo'lib, ularda mazkur hodisaning struktur-semantik va funksional xususiyatlari tahlil qilingan. Jumladan, M.Astafeva hamda K.B.Bochanlarning tadqiqotlarida sintaktik takrorning nazariy asoslari va amaliy namoyon bo'lish shakllari yoritilgan[1]. Shu bilan birga, sintaktik takror masalasi o'zbek tilshunosligida alohida, tizimli va kompleks tadqiqot obyekti sifatida yetarli darajada o'rganilmaganini qayd etish lozim. Bu esa mazkur hodisani lingvistik, uslubiy hamda matnshunoslik nuqtayi nazaridan chuqurroq tadqiq etish zaruratini belgilaydi.

Takror hodisasi badiiy nutqning sintaktik-stilistik vositalari tizimida alohida ahamiyat kasb etadi. U til yoki nutq birliklarining muayyan kommunikativ maqsad asosida ataylab qayta qo'llanishi natijasida yuzaga keladi va matnda semantik urg'uni kuchaytirish, emotsional-ekspressivlikni faollashtirish hamda ifoda ta'sirchanligini oshirishga xizmat qiladi. Takror vositasida muallif tasvirlanayotgan voqelik yoki obrazga nisbatan o'z subyektiv munosabatini ifodalaydi, baholash komponentini kuchaytiradi hamda o'quvchi yoki tinglovchi e'tiborini muhim mazmuniy nuqtalarga yo'naltiradi. Badiiy adabiyot tarixida keng qo'llanib kelgan mazkur usul matnning ritmik tuzilishini shakllantirish, kompozitsion yaxlitlikni ta'minlash va ma'no qatlamlarini chuqurlashtirishda ham faol ishtirok etadi. Shu jihatdan takror oddiy lisoniy takrorlanish emas, balki badiiy matnning mazmuniy-strukturaviy tashkilida muhim funksional yuklamaga ega bo'lgan stilistik mexanizm sifatida baholanadi.

Rus tilshunos olimlari Y.M.Galkina-Fedoruk, I.M.Astafeva, N.T.Golovkina, Y.A.Ivanchikovalar takrorni sintaksisning hissiy-ekspressiv ta'sir vositasi deb aytib o'tadilar[2]. Takrorlar haqida tilshunoslar turlicha qarashlarni bayon qiladilar. Xususan, I.V.Arnoldning qarashlariga ko'ra, "Takrorlar muallifning maqsadini amalga oshirish uchun maqsadga muvofiq holda bir so'zni takrorlash vosita hisoblanadi"[3]. J.Vandries esa: "Takror effektiv tildan kelib chiqqan vositalardan biridir. Uning kelib chiqishi insonning psixologik, ruhiy holati bilan bog'liq, ya'ni ushbu vosita kuchli hayajonlanish natijasida paydo bo'ladi"[4] degan qarashlarni bayon qiladi. Bu haqida R.Normurodov esa ushbu fikrlarni aytadi: "Takrorlar tilshunoslikda parallel holatni yuzaga keltiruvchi nutqiy tushuncha bo'lib, uni nutq jarayonida yuzaga keluvchi lingvistik hodisa sifatida o'rganish zarur"[5]. A.Abdullayev "takrorlash – bu qayta-qayta uqtirish demakdir. Bu tushuncha orttirish, kuchaytirish kabi tushunchalar bilan bog'liq. Shunga ko'ra, har qanday takror zaminida emotsionallik, ekspressivlik yotadi", – deya ko'rsatib o'tadi.

Bizning nazarimizda, takror sintaksisning ekspressiv imkoniyatlarini yuzaga chiqaruvchi muhim vositalardan biridir. U kitobxonga kuchli emotsional ta'sir ko'rsatish bilan birga, muayyan fikrni ajratib ko'rsatish, uni ta'kidlash hamda nutqning hissiy-ekspressiv qatlamini faollashtirish vazifasini bajaradi. Takror qo'llanilganda matnda mazmuniy markazlashuv yuzaga keladi va kommunikativ jihatdan ahamiyatli bo'lgan birliklar alohida urg'u bilan beriladi. Shu bois so'zlovchi yoki muallif o'zi uchun asosiy deb hisoblangan nutqiy komponentlarni ongli

[1] Астафьева И.М. Виды синтаксических повторов, их природа и стили чес кое использования (на материале «временного английског о языка) – М., 1964; Бочан К.Б. О повторяемости слов и лексических синонимов. – Иркутск, 1965.

[2] Галкина-Федорук Е.М. Об экспрессивности и эмоциональности в языке // Сб. ст. по языкознанию. – М.: Изд-воМГУ, 1958. – С. 107.; Астафьева И.М. Виды синтаксических повторов, их природа и стилистическое использование в произведениях Ч. Диккенса: Автореф. дис.. канд. филолог.наук. – М., 1962. – 20 с.; Головкина Н.Т. Повтор как стилистическое средство в различных видах и жанрах речи (на материале современного немецкого языка): Дис...канд. филол. наук . – М.: 1-гг. МГПИИЯ, 1964. – 340 с.; Иванчикова Е.А.Лексический повтор как экспрессивный приём синтаксического распространения // Мысли о современном языке. – М., 1969. – С. 133.

[3] Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык. – М.: Наука, 2006. – 384 с.

[4] Вандриес Ж. Язык. – М.: Соцэкгиз, 1937. – С. 147.

[5] Нормуродов Р. Кўрсатилган асар. – Б. 66.

ravishda bir necha bor qo'llaydi, natijada ifodaning ta'sirchanligi kuchayadi va qabul qiluvchining e'tibori yetakchi g'oyaga yo'naltiriladi.

A.Mamajonov va G.Roziqovalar "Sintaktik stilistika" qo'llanmalarida takrorni sintaktik konstruksiyadagi o'rniga qarab, quyidagicha klassifikatsiya qilish mumkinligini aytib o'tadilar:

1.Anaforik takror
2.Epiforik takror
3.Inforik takror
4.Aralash(doiraviy) takror[1].

Sintaktik-stilistik vositalar ichida grammatik funksiyasining kengligi, ifodaliligi va ta'sirchanligi, qulayligi hamda ravonligi bilan ajralib turuvchi figura anaforadir[2]. Anaforalar qo'llanilish doirasi jihatidan ko'proq poetik asarlar tilida uchrashi tufayli, ularni an'anaga ko'ra, ko'pincha, poetik sintaksis masalalaridan biri sifatida tahlil qilinadi.

Anafora sintaktik konstruksiyani tashkil etuvchi komponentlar (sodda gaplar)ning bir xil grammatik forma bilan boshlanish usulidir. Aynan bir tushunchaning ma'nosini yoki fikrning mazmunini kengroq yoritish, unga urg'u berish, bo'rttirish, tinglovchining diqqatini ana shu tushunchaga yoki fikrga alohida jalb qilish lozim bo'lsa, anaforalardan foydalaniladi[3]. Og'zaki ijodda kuylash va ijro jarayoni muhim bo'lgani uchun anafora misra yoki band boshida takrorlanib, musiqiy oqimni mustahkamlaydi. Bu xalq qo'shiqlari va dostonlarda ohangning monotonligini oldini olib, hayajon va emotsional kuchayishni ta'minlaydi.

***U nimadir**, havodagi do'langan?*
***U nimadir**, yer yuzini suv olgan?*
***U nimadir**, orqasida og'zi bor?*
***U nimadir**, o'rtasida mag'zi bor?*
***U nimadir**, suv ichida joni bor?*
Bulut bo'lar havodagi do'langan,
Yomg'ir bo'lar yer yuzini suv olgan,
Tegirmondir, orqasida og'zi bor,
Bug'doy bo'lar o'rtasida mag'zi bor,
Baliq bo'lar suv ichida joni bor.

(O.Madayev. "O'zbek xalq og'zaki ijodi")

Ushbu o'zbek xalq topishmog'i (yoki topishmoqlar zanjiri) klassik folklor namunasi bo'lib, unda anafora asosiy stilistik vosita sifatida ishlatilgan. Anafora – bu bir xil so'z yoki iboraning ketma-ket jumlalar boshida takrorlanishi (bu yerda "U nimadir" iborasi 5 marta qaytariladi). Ushbu topishmoqdagi anaforalar oddiy grammatik takror emas, balki lingvopoetik vosita sifatida matnni ritmik, emotsional va estetik jihatdan boyitadi. U og'zaki adabiyotning asosiy tamoyillarini – eslab qolish qulayligi, mantiqiy simmetriya va tinglovchini faollashtirishni – mukammal aks ettiradi. Anaforasiz bu matn oddiy savollar to'plamiga aylangan bo'lardi; anafora bilan esa haqiqiy xalq she'riyati namunasi bo'lib qolgan. Bu o'zbek tilining poetik imkoniyatlaridan biri sifatida lingvistika va adabiyotshunoslikda alohida o'rganilishi mumkin.

***Bug'doy** noning bo'lmasin,*
***Bug'doy** so'zing bo'lsin.*

(O.Madayev. "O'zbek xalq og'zaki ijodi")

Bu maqol o'zbek xalq donoligining ixcham, ammo chuqur namunalaridan. Unda "Bug'doy" so'zi ikki qator boshida takrorlanib, klassik anafora hosil qiladi. Bu takror nafaqat shaklni bog'laydi, balki ma'noni o'tkirlashtiradi. "Bug'doy" birinchi qatorda real oziq-ovqat manbayi (non hosil qiluvchi don) sifatida keladi. Ikkinchi qatorda esa ramz, qimmatbaho, "to'yimli", mazmunli narsaning o'lchovi bo'lib chiqadi. Anafora shu o'tishni bir zumda amalga oshiradi: bitta so'z orqali moddiy yetishmovchilikni ma'naviy boylik ustunligi bilan solishtirib, qarama-qarshilikni keskinlashtiradi.

***Qirq yigiting** o'zingdan ham ziyoda,*
***Qirq yigiting** qulluq bo'lsin, Yusufjon.*

(O.Madayev. "O'zbek xalq og'zaki ijodi")

Xalq dostonlaridan olingan ushbu parchada "Qirq yigiting" birikmasi ikki misra boshida takrorlanib, qahramonning lashkari qudrati va sadoqatini kuchaytiradi. Bu dostonning jangnoma qismida vatanparvarlik va kuch ramzini yorqinlashtiradi.

***Sen – Go'ro'g'lisan**, men – posbonman,*
***Sen – Go'ro'g'lisan**, men – yordamchiman...*

Anaforaning lingvopoetik vazifasi (maqolada tahlil qilinganidek): "Sen – Go'ro'g'lisan" iborasi ketma-ket misralar boshida takrorlanib, qahramonning qudrati va sadoqat munosabatini kuchaytiradi, ritm hosil qiladi va tinglovchini emotsional jihatdan jalb qiladi.

***Kel endi bahor**, gul ochilsin,*
***Kel endi bahor**, quvonch kelsin...*

(O.Madayev. "O'zbek xalq og'zaki ijodi")

Xalq termalariga oid ushbu parchada "Kel endi bahor" jumlasi takrorlanib, tilak va chaqiriqni kuchaytiradi. Bu folklor namunalarida emotsional ta'sir va ritmik oqim yaratadi.

O'zbek tilshunosligida epifora sintaktik takrorning muhim turlaridan biri sifatida qaraladi va u anaforaga teskari hodisa deb ta'riflanadi. Epifora jumla, misra yoki parallel tuzilgan nutq parchalari oxirida bir xil so'z, so'z birikmasi yoki tovushlarning takrorlanishi orqali amalga oshiriladi. Bu usul takrorlangan elementning ma'nosini kuchaytirish, emotsional ta'sirni oshirish, xulosa chiqarish yoki ta'kidni kuchaytirish-

[1] Mamajonov A., Roziqova G. Sintaktik stilistika. – Farg'ona, 2018. – 7 b.
[2] Mamajonov A., Roziqova G. Sintaktik stilistika. – Farg'ona, 2018. – 9 b.
[3] Mamajonov A., Roziqova G. Sintaktik stilistika. – Farg'ona, 2018. – 9 b.

ga xizmat qiladi. Epifora, asosan, yozma nutqda faol qo'llaniladi va anaforaga nisbatan kamroq uchraydi, lekin ta'sirchanligi jihatidan muhim o'rin tutadi. O'zbek she'riyatida epifora va anafora qiyosiy ravishda o'rganilganda, anafora (gap yoki misra boshidagi takror) qo'llanish chastotasi nuqtayi nazaridan birinchi o'rinda turadi. Anafora og'zaki va yozma nutqda keng tarqalgan bo'lib, ritm, ohang va ta'kidni kuchaytirishda ustunlik qiladi. Epifora esa ikkinchi o'rinda joylashadi – u ko'pincha she'riy matn oxirida xulosa yoki kuchli emotsional yakun berish uchun ishlatiladi. Ilmiy adabiyotlarda (masalan, Qurbonova M.J., Xudoyqulova D.S. va boshqa tadqiqotlarda) ta'kidlanishicha, takrorning sintaktik turlari ichida anafora va epifora eng faol figuralar bo'lib, lekin chastota bo'yicha anafora epiforadan oldinda turadi. Epifora individual uslub kasb etuvchi sintaktik figura sifatida ma'no kuchaytirish va hissiy ta'sirni oshirishda muhim rol o'ynaydi, ammo umumiy statistik qo'llanishda ikkinchi o'rinda qoladi.

Epiforik takror ko'proq yozma nutq mahsuli sifatida yuzaga chiqadi. Epifora nutqning ifoda vositasi sifatida reklama matnlarida, sarlavhalarda, xalqaro nutq matnlarida qo'llanadi. Epifora og'zaki nutq materiallarida ham uchrab turadi va , ko'pincha, xalq maqollarida bo'ladi[1]:

Aql ko'pga ***yetkazar,***
Hunar ko'kka ***yetkazar.***

(O.Madayev. "O'zbek xalq og'zaki ijodi")

Epiforalar nafaqat bir so'z ko'rinishida, balki birikma yoki gap holida ham kelishi mumkin. Masalan:

Havodagi bir tup g'oz-e, ***endi mani yor o'ldirsa, yor o'ldirsin,***
Pastlab-pastlab o'tinglar-e, ***endi mani yor o'ldirsa, yor o'ldirsin,***
Man yonimni yitirdim-e, ***endi mani yor o'ldirsa, yor o'ldirsin,***
So'rog'ida bo'linglar-e, ***endi mani yor o'ldirsa, yor o'ldirsin.***

(O.Madayev. "O'zbek xalq og'zaki ijodi")

Xalq qo'shig'ida epifora radif (takroriy qofiya yoki refren) vazifasini bajarib, har bir misrani ohangdor yakunlaydi. Bu misra oxiridagi ritmik bo'lakni kuchaytirib, kuylashda oson eslab qolinishini ta'minlaydi. Folklor darsliklarida ta'kidlanishicha, bunday takror to'rtlik tarzida qofiyalangan bo'lsa-da, qofiyasiz satrda ham ikkinchi ritmik bo'lakni hosil qiladi. Lingvopoetik jihatdan bu matnning estetik butunligini oshiradi va ijro jarayonida (qarsak, usul bilan) emotsional ta'sirni kuchaytiradi. Epifora misralarni bir butun qilib, har bir satrni "xulosa" bilan yakunlaydi. Bu folklor poetikasida supersintaktik butunlik hosil qiladi: matnning semantik va stilistik yaxlitligini ta'minlaydi. Pragmatik jihatdan esa tinglovchiga (yoki kuylovchiga) kuchli ta'sir qiladi – azob va muhabbat tuyg'usini chuqurlashtirib, "yor o'ldirsin" degan xulosani ongda mustahkamlaydi. Xalq og'zaki ijodida bunday epifora anonimlik va variantlilik xususiyatlari bilan birga matnning og'zaki tarqalishini osonlashtiradi.

Mayda dedim, xo'p deding, ***mayda-yo mayda,***
Xo'pga maylim yo'q deding, ***mayda-yo mayda,***
Galagovga qo'shganda, ho, ***mayda-yo mayda,***
Ko'rgiligim ko'p deding, ***mayda-yo mayda.***

(O.Madayev. "O'zbek xalq og'zaki ijodi")

Mazkur to'rtlik o'zbek xalq og'zaki ijodining hazil va kinoya bilan yo'g'rilgan lirik janriga mansub bo'lib, xalq qo'shiqlarining og'zaki variantlarida keng tarqalgan namunadir. Har bir misra oxirida takrorlanuvchi "mayda-yo mayda" sintaktik birikmasi klassik epifora shaklida namoyon bo'lib, matnning badiiy qurilishida markaziy o'rin egallaydi. Zamonaviy o'zbek lingvopoetikasi tadqiqotlarida (masalan, "Zamonaviy tilshunoslikda lingvopoetika tadqiqi", 2021) bunday oxirgi takrorlar badiiy matnning supersintaktik yaxlitligini ta'minlovchi asosiy mexanizm sifatida baholanadi. Epifora bu yerda birinchi navbatda qo'shiqning musiqiy-ritmik asosini mustahkamlaydi. "Mayda-yo mayda" iborasidagi assonans va undoshlarning jarangdorligi kuylash jarayonida refren vazifasini bajarib, ohangni uzluksiz davom ettiradi va tinglovchining qulog'ida doimiy aks-sado hosil qiladi. Xalq qo'shiqlarining lingvokulturologik tahlillarida (Xorazm xalq qo'shiqlariga bag'ishlangan ishlar, 2025) shu kabi takrorlar matnni jonli ijro muhitiga moslashtirib, og'zaki tarqalishni osonlashtiradi va estetik ta'sirchanlikni oshiradi. Semantik jihatdan epifora kinoyaviy norozilikni chuqurlashtiruvchi kuchaytirgich vazifasini o'taydi. "Mayda dedim, xo'p deding... ko'rgiligim ko'p deding" kabi satrlardagi muloqotdagi e'tiborsizlik va o'zini kichik his qilish tuyg'usi har safar "mayda-yo mayda" bilan yakunlanib, ironiyani kulminatsiyaga yetkazadi. Matn lingvistikasi tadqiqotlarida (Saparniyozova va boshqalar) epifora shu tarzda fikr va his-tuyg'ularning emotsional zichligini ta'minlab, folklor poetikasining o'ziga xos "hazil orqali yengish" uslubini yaratadi. Kompozitsion nuqtayi nazardan bu takror to'rtlikni bitta yaxlit supersintaktik birlikka aylantiradi, har bir misrani "xulosa" bilan bog'lab, og'zaki variantlilikni saqlaydi. Pragmatik jihatdan esa tinglovchiga (yoki ijrochiga) kuchli psixologik ta'sir ko'rsatib, nochorlik va kinoyali achchiqlikni miyada mustahkamlaydi. Natijada, oddiy so'z o'yini emas, balki xalqning ijtimoiy-psixologik holatini aks ettiruvchi lingvopoetik vosita paydo bo'ladi. Xulosa o'rnida aytish mumkinki, "mayda-yo mayda" epiforasi o'zbek folklor qo'shiqlarining estetik qudratini yaqqol ko'rsat-

[1] Mamajonov A., Roziqova G. Sintaktik stilistika. – Farg'ona, 2018. – 13 b.

uvchi misol bo'lib, nafaqat ritm va ma'no kuchaytirish, balki madaniy merosning jonli saqlanish mexanizmini ham ifodalaydi. Bu hodisa lingvopoetika fanida xalq og'zaki ijodining badiiy individualligini ochuvchi muhim kalitdir va zamonaviy tadqiqotlarda ham o'z ahamiyatini yo'qotmaydi.

Xulosa qilib aytganda, anafora va epifora o'zbek badiiy nutqining eng mahsuldor sintaktik figuralaridan biri bo'lib, matnning estetik va emotsional qudratini belgilaydi. U zamonaviy stilistika va lingvopoetika tadqiqotlarida ham faol o'rganilmoqda va xalq og'zaki ijodining jonli tabiatini ochib beruvchi muhim vosita hisoblanadi.

Rezyume. Maqolada takrorlarning, xususan, anafora va epiforaning lingvopoetik xususiyatlari tahlil qilingan.

Resume. The article analyzes the linguopoetic features of repetition, particularly anaphora and epiphora.

Резюме. В статье анализируются лингвопоэтические особенности повтора, в частности анафоры и эпифоры.

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. 2026; 4
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

DOSTONLARDA ORNITONIMLARNING MAJOZIY MA'NO IFODASI

Murodqulova Iroda Sharofiddinovna,
Termiz davlat universiteti magistranti

O'zbek xalq dostonlari tilida ornitonimlar nafaqat nominativ birlik, balki xalqning ko'p asrlik mifologik tasavvurlari, estetik ideallari va lingvomadaniy dunyoqarashini mujassamlashtirgan murakkab semantik strukturalar sifatida namoyon bo'ladi. Dostonlarning badiiy matn qurilishida qush nomlari personajlar xarakterini modellashtirish, qahramonning ruhiy-psixologik holatini vizuallashtirish va epik syujet dinamikasini ta'minlashda muhim lingvopoetik funksiyani bajaradi. Xususan, ornitonimlar an'anaviy obrazlar tizimida denotativ ma'no doirasidan chiqib, barqaror konnotativ semalarni o'zlashtirishi natijasida semantik transformatsiyaga uchraydi. Qushlarning ko'kka parvoz qilish qobiliyati Sharq xalqlari mifologiyasida juda keng qo'llanilgan hodisalardan biridir.Bu o'rinda ins-jins va ruhlarning olamshumul sayohatlarini qulaylashtirish uchun ularning ayrim qushlarga o'xshatilgan qiyofalarini eslash kifoya. Ko'rinadiki qushlar ruhning ramzi bo'lib kelgan[1]. Masalan, ***burgut*** obrazi orqali matnda jasorat, yuksaklik va yengilmas kuch kabi konseptual tushunchalar ifodalanadi. Shu bois o'zbek dostonlaridagi ornitonimlarning lingvistik tabiati va ularning badiiy matndagi majoziy interpretatsiyasi xalq og'zaki ijodining milliy-madaniy kognitiv xususiyatlarini ochib beruvchi muhim obyekt sanaladi. Masalan:

*Men **kabutar** bo'lsam, ul bir **burgutdir,***
Men mushtipar bo'lsa ul bir yigitdir. («Malikayi ayyor»).

Ushbu parchada kabutar va burgut ornitonimlarining o'zaro zidlanishi an'anaviy lisoniy simvolizmdan badiiy psixologizm usuliga o'tishning yorqin namunasi bo'lib, matnda personajlarning ijtimoiy-psixologik statusini modellashtirishga xizmat qiladi. Adresantning o'zini kabutar bilan qiyoslashi kontekstual semantikada ojizlik, ijtimoiy subordinatsiya (bo'ysunish) va himoyaga muhtojlik kabi konnotativ ma'nolarni faollashtirsa, burgut obrazi ushbu munosabatning qutbiy muqobili sifatida mutlaq qudrat, mardlik va yuksaklikni ifodalovchi lingvokulturema

[1] Usmanova Sh. Lingvokultrologiya. – Toshkent: 2019. – B. 155.